

Ölümünün 47 nci Yıl Dönümünde

Tamburi Cemil Bey

TÜRK musikisinin gelmiş geçmiş en büyük virtüözü tamburi Cemil Beyin, eline aldığı her hangi bir tahta parçasından bile güzel sesler çıkaracak değerinde doğuştan bir sanatkar olduğu şüphesizdir. Ancak şahsiyetinin tahlilinde o zaman meydana çıkarılmamış en esaslı taraf, eski Türk musikisine yüksek bir ifade tarzını veren ve bu musikiye yeni bir üslup getiren yaratıcı bestekâr yanındır. Bu yaratıcı bestekâr yanının, eşsiz örnekleri de, meşhur peşrevleri, saz semâleri veya mahdut birkaç şarkısı değil, romantik ruhunun kalıp halindeki ölçülerden, zamanımızdaki modern musiki anlayışlarına uygun şekilde kurlularak yarattığı ve hepsi birer şaheser olan taksimleridir.

Çalmış olduğu tambur, yaylı tambur, kemence, viyolonsel, lüta, bağlama, cura rebâb, zurna gibi enstrümanların Paganini'sidir.

Hayatı:

«Tamburi Cemil Bey, Silistre vâlisi Mehmet Paşanın ihtimamla yetiştirdiği evlâtlığı, Sadrazam Hüseyin Paşanın ölümüne kadar kethüdası olan Mustafa Reşit Efendinin torunu ve Tevfik Beyin oğludur. Mustafa Reşit Efendinin iki oğlu vardı. Tevfik Bey, Refik Bey. Bu iki kardeşin de dörder çocukları oldu. Cemil, Tevfik Beyin çocuklarının en küçüğüdür. 1873 de İstanbul'da Molla Güraniye doğmuştur. Doğduğu evin numarasını bilmiyoruz, ev de yanmıştır. 1876 da, üç

yaşında babasını kaybeden ve onu hiç tanımamış olan Cemil, annesinin yanında fakat amcası Refik Beyin devamlı ihtimam ve himâyesi altında iptidai tahsilini bitirdiği zaman on iki yaşındaydı. Artık on iki yaşında büyük çocuklara mahsus ağır başlığı, uzun pantolonu, galoş kunduraları, kolalı yakası, olgun bakışları, hele aile muhitinden dışarıya durmadan genişliyen halkalar halinde hikâyesi yayılan tamburu ile dikkati çekmeye başlamıştı. Sadece cuma geceleri annesinde kalmak üzere, amcası Refik Bey onu devamlı yanına aldı. Cemil artık Rüstiye'ye gidiyor, otuz iki odalı, büyük evde kendisine mahsus iki odaya sahip bulunuyordu. Amcasının Horhordaki evi sade musiki değil, fakat genel kültürü bakımından da onun için çok tesirli bir muhittir. Evde birkaç piyano vardı. Kızların hepsi piyano dersi alıyorlar, ayrıca Grégoire Efendi adındaki bir hocadan bütün çocuklar Fransızca öğreniyorlardı. Musikin ilk teknik esaslarını da bu evde öğrenmeye başladı. Oraya geldiği zaman tamburu, şaşmaz bir insiyakla, zamanın bütün yetişkin tamburilerini düşündürecek kadar olağanüstü bir kuvvette çalışıyordu. Fakat musikin klâsik kanunlarını makam yollarını, usullerini, hattâ nota okumasını bile bilmiyordu. O vakit, delikanlılık çağında olan ağabeyisi Ahmet Beyden bu konularda gerekli bilgileri edinirken, en büyük amcazadesi Mahmud Beye

keman dersi vermeye gelen meşhur kemani Ağa'dan da hamparsun notasını ve alafranga notayı, batı notasını öğrendi.

Cemil'in Horhordaki evde sâkin, muntazam, muvazeneli ve aynı zamanda renkli hayatı amcasının âni ölümü ile alt üst oldu. Bütün aile hep beraber Bakırköy'e amcazadesi Mahmud Beyin evine taşındılar. Cemil, Bakırköy'de geçen iki sene içinde gene tamburunu ve Fransızca derslerini bırakmadı. Yeni aile reisi Mahmud Bey klâsik yetişmiş, realist, titiz ve küçük kızkardeşleri gibi amcaoglunu da kendi anlayış ve görüşlerinin son derece sıkı kayıt ve şartları altında bulundurmaya meyilli mizaçta idi. Halbuki Cemil'in yaşı ile beraber, İstanbul'un musiki sever muhitlerindeki şöhreti alabildiğine büyüyor, Mahmud Beye ricalar edilerek musikili ve elbette içkili toplantılara ısrarla davet ediliyordu. Cemil'in Bakırköy'ünden başka, Kartal'daki iki sene ile beraber tam dört sene, yani on üç yaşından on yedi yaşına kadar en kritik çağını yanında ve himayesinde geçirdiği bu amcazadenin varlığı büyük sanatkarın karakter teşekkülünde çok mühim bir rol oynamıştır. Bu arada sıkı disiplin devam ediyor, fakat Mahmud Bey, Cemil'in musiki istidadını musikiye çalışmış bir insan olarak sevgi ve saygı ile takip etmekten geri kalmayıp «Bu çocuk hepimizden başka bir hamurdan yaratılmıştır» diyordu.

Tamburi Cemil'in süratle yayılan şöhretini, tam bu sıralarda Mahmud Beyle beraber gittiği bir mecliste tamburi Ali Efendi ile buluşması ve üstâdın bu genç meslekdaşına hayranlığını gösteren bir sözü kulaktan kulağa dolaşarak, birkaç misline çıkardı. Bu mecliste tamburi Ali Efendi merhum, henüz bıyıkları terlemeye başlayan genç Cemil'i evvelâ büyük bir hayret, sonra derin bir heyecanla dinlemiş, titriyen elleriyle onun yüzünü okşamış, alnından öpmüş ve aşağı yukarı «Evlâdım, bunca senedir bu sazı çaldık... eh, şöyle böyle biraz onu yendik de sanırdım. Şimdi seni dinledikten sonra, bir daha tamburu elime almıyacağım!» gibi bir cümle sarfetmiş ve toplulukta bulunanları bu sözleri ile allak bullak etmiştir. Ali Efendi ile bu görüşmeden sonra Cemil, üstâdın meclislerinde çok defa bulunmuş ve doğrudan doğruya ders almamakla beraber, genel musiki bilgisi ve klâsik mektebin esas karakterine ait incelikleri öğrenmek hususunda ondan geniş ölçüde faydalanmıştır.

Mahmud Bey Kartal'dan Humus'a kaymakam tayin edildikten sonra, Cemil de annesi Zihniyar Hanımın yanına, Taşkasap'taki eve döndü.

Tamburi Cemil, 1901 de yirmi sekiz yaşında iken evlendi. Bu evlenmeye annesi Zihniyar Hanımın isteği ve telkinleri âmil olmuş, Cemil, prensip bakımından razı edildikten sonra, âdete göre görücü gidilmiş, kız

aranmış ve kuvvetli ihtimale göre Zihniyar Hanım, Adile Sultan sarayından kapı yoldaşı olan Eflâknur Hanımın kızını, oğlu için daha evvel düşünerek seçmişti. Cemil, kendisine yüzünü görmeden teklif edilen hayat arkadaşının, bir defa da ablası Beyhan Hanım tarafından görülmesini istemiş ve nihayet kısa bir zaman içinde karar verilmiş söz kesilmiş ve Taşkasap'taki evde Defter-i Hakani müdürlerinden Nazif Beyin ve Eflâknur Hanımın kızı Şerife Saide Hanımla nikâhları kıyılmış, düğünleri yapılmış biraz sonra yeni evliler Çağaloğlu'nda Şeref Sokağında yeni bir eve taşınmışlardır. Bu evlenmeye kadar Cemil'in hayatına girmiş her hangi başka bir kadın tanımıyoruz, Saide Hanım, 1902 senesinde Mesud Cemil'i dünyaya getirdi.

Cemil'in şöhreti saraya aksedecek bir dereceye ulaştığı zaman, İkinci Sultan Hamid, otuz üç senelik saltanat devrinin yarısını idrak etmiş, tahtına mutlak hükümdar vasıflarının en koyu mânâsı ile yerleşmiş, yarım ve sathi bilgisi ile musiki meşgûliyetine kendisini iyice vermişti. Fakat, padişahlığının son senelerine kadar payitahtında ün alan tamburi Cemil ismindeki adamı arayıp sormadı. Zamanın musikisever bütün nüfuzlu ve saray yakını büyük ricalinden başka musiki meraklısı, başlıca şehzadeler, sultanlar ve damadı hazreti şehriyari taniyan tamburi Cemil'in padişaha o zamana kadar tavsiye edilmemiş olmasına hayret etmemelidir. Cemil, kendi dünyasının hür ve bağımsız havasında yaşamadığı zamanlar azap içinde kalır, tekellüften, yapma ve sahte her türlü muhitten kaçardı. Bu karakterini bilen ve onun sonsuz tevuunun arkasında bir dev gölgesi gibi yükselen vekârına saygı gösteren ekâbir ve rical uzun zaman onunla padişah arasında perde oldular, tamburi Cemil'i saraya karşı âdeta sakladılar.

1902-1903 senelerinde Cemil Bey «Rehber-i musiki» sini neşretmişti ki, bu kitap Türk musikisini, garp musikisi sistemiyle yan yana anlatmaya ve eski sanatımızın edvar kitapları dışında, modern anlamda izahını yapmaya çalışan ilk eserdir.

Cemil'in garp musikisi ile teması ve meşgûliyetine saray muhitinde Burhaneddin Efendi, Abdürrahim Efendi, Tefvik Efendi gibi şehzadeler, Şerif Ali Haydarpaşazade, damat Meçit Bey ve kardeşi Şerif Muhiddin Bey, damat Fahir Bey gibi aristokrat simalar geniş ölçüde sebep olmuşlar, birkaç vesile ile Cemil'in meselâ, piyanist Godovski gibi büyük virtüözlerle tanışmasını sağlamışlardır.

Tamburi Cemil, hususi ev muhiti dışında, bugün anladığımız mânada halk karşısında (umuma mahsus) ilk Türk musikisi konserini veren adamdır.

Cemil, meşrutiyetten sonra, bütün devlet memurları arasında eski idarenin kırtasiyecisi ve uyuşuk sistemiyle savaşmak ve devletin memur kadrosunu gençleştirmek düşüncesiyle geniş ölçüde uygulanan ve o zaman hayli dedikoduya sebep olan tensikata kadar hariciye umuru şehbenderi kalemi hulefağını muhafaza etti. Kendi isteği ile 800 altın lira tazminat alarak kadro harici oldu.

Bilâhara Sultan Reşad'ın mâbeyin müzikasına katılması teklifini, üniforma giymek zorunda kalacağından ötürü ve umumiyetle resmi teşekküllerin, memuriyetlerin her türlüüne karşı duyduğu nefretten, yahut hür sanat-

kâr gururundan dolayı reddetmiş, ayrıca Hidiv Abbas Hilmi Paşanın câzip davetinin bile kabul etmemişti.

Bugün elimizde bulunan plâklar Cemil'in ilâhi aşk kitabından kopmuş soluk birer sahife oldukları halde, bir tek cümlesini bile taklit etmekten âciz kalyoruz.

1908 senesinde Cemil Bey, Odeon plâk fabrikasına 100 Napolyon altını mukabilinde plâk doldurmak üzere anlaşmışsa da sonradan bu kararından vazgeçmiştir. Ancak birkaç sene sonra ziraat mühendisi Şevket Bey, Cemil Beyi plâk çalmaya ikna etmiş ve Orfeon plâkları 1914 senesine kadar yavaş yavaş meydana gelmiştir. Takriben 75 âdettir.

1914 harbi patladığı zaman, zaten bitkin bir halde idi ve dünya işlerine artık dayanamayacak kadar aşınmış olan sinir örgüsü, payitahtın harab sokaklarında arka arkaya yeni sınıfları «ahzı asker şubelerine» çağırarak davullu bekçilerin haykırışlarıyla alt üst oldu. Sanatkâr henüz 41 yaşında idi ve

bir insan yüzü gibi mânalı ellerinden tamburunu bırakmak ve üstünde Almancadan çevrilme «Allah bizimle beraberdir» yazılı süngüyü başka bir adamın göğsüne saplama üzere, bu ölüm bayramına davullarla çağrılıyordu. Bir defa bedel verdi. İkinci defası için harb meydanındaki ölüm, bedeli almaya bizzat gelecekti.

Nasıl başladığını kendisinin de bilmediği bir soğuk algınlıktan sonraki öksürük bir türlü geçmiyordu. Ahzıasker şubesindeki hekimin şüpheli sözlerinden kuşkulanan bir dost onu doktor Musa Kâzım Beye götürdü. Cemil doktordan dönüştü bu toprak üstündeki alâkalarından artakalan tek değer saydığı bir çocuk için, karısına ilk eylendikleri günlerin yakınlığı ile son bir defa daha içini döktü ve ağladı. Saide Hanım, anne olduğu ilk mesut senenin, kendisine avucunun içi kadar yakın, samanyolu kadar uzak hâtırasına bir defa daha kavuşuyordu.

İttihat ve Terakki fırka merkezi umumisinin tamburi Cemil'in İsviçre'

de bir sanatoryuma gönderilmesi için verdiği kararı ve bulduğu imkânı Cemil reddetti. O zamanlar vereme karışı hekimliğin şimdiki bazı faydalı tedavi usulleri de yoktu ve hastalık aman vermeden seyrediyordu.

1916 yılı temmuzunun yirmi sekizinci gününü yirmi dokuzuna bağlayan gece yarısından sonra karısı ile helâl-laştı. Hatalarından dolayı özür diledi güçlüğüle «Vakit geldi!» dedi. «Yirmi beş sene rindâne yaşadım. Öldüğüme teessüf etmiyorum, lâkin sizin için baddi ızdırıp oldum. Affediniz! Kendinize ve Mesud'a iyi bakınız...». Sabaha karşı, bir iç nefesden sonra vefat etti.

Bu yazı, Mesud Cemil'in «Tamburi Cemil'in Hayatı» isimli kitabından faydalanılarak hazırlanmış, bazı kısımları aynen söz konusu olan eserden alınmıştır...

Suzidilâra Saz Semaisi

Tamburi Cemil Bey

«Tamburi Cemil Bey, bestekâr olarak taksimleri ile musikimizde kendine has bir devrim yapmıştır. Belirli form ve usullere, ikağlarla sınırlanmış eserleri, taksim şeklindeki eserlerine kıyasla ikinci derecede sayılır. Bununla beraber Şeddi araban ve Ferahfeza saz semaileri, hâlâ eşi bulunmıyan devrimci eserlerdir ve kelâcik geleneğe uygun peşrevleri ve başka saz semaileri ön plâna çıkmaktadır. Bu yazıda tamburi Cemil'in yazılı eserlerinden az çalınan, fakat yazılış hikâyesi bakımından özellik taşıyan Suzidilâra saz semaisini sunuyoruz. Bu özellik şudur: Selim III gibi sanatsever bir insanın yaşadığı devirde yaşamak onun ruyası olmuştur. Suzidilâra saz semaisini, Selim III ün tertipleddiği, beste ve semailerini bizzat bestelediği eserler serisine bir ek ve Selim III ün hâtırasına bir ithaf olarak yazmış ve 4 ncü haneyi bir marş üslûbuna sokmuştur. Bu bakımdan 4 ncü hane genel olarak saz semailerinde tercih odifen 6/4 lük yürük semai değil, 2/4 lük bir marş ritimindedir.»

NOTALAR HAKKINDA AÇIKLAMA: Okuyucularımızdan sık sık bu sayfalarda yayınlanan notalarla ilgili mektuplar almaktayız. Hemen hemen aynı meâlde olan bu yazıları tek ve ortak bir cevapla karşılamak istiyoruz. Her hafta birden fazla nota yayınlanmasını arzuluyan okuyucularımızın bu dileklerini yerine getirmeye şimdilik imkân olmayacak. İstedikleri notanın yayınlanmadığından şikâyet edenlere de bir noktayı belirtmek isteriz. Notalar, çoğunluğun arzusu ve o hafta Türk Müziği köşesinde röportajı yayınlanan sanatkâr göz önünde tutularak hazırlanmaktadır. Şimdilik başka türlü hareket etmemize imkân olmadığından bu konularda mektup yazılmamasını rica ederiz.